

IVAN MEDEK, HLAS AMERIKY, VÍDEŇ

PROKOP TOMEK

Ivan Medek, Voice of America, Vienna

Abstract: Ivan Medek's work as a long term freelancer of the Voice of America broadcasting station (VOA) was probably his most famous role in the public sphere. Medek started this collaboration shortly after his arrival and the start of his exile in Vienna. This relationship with VOA lasted until 1989. In spite of many formal and financial obstacles, Ivan Medek contributed to changing the structure of the VOA broadcasting and helped many persecuted Czechoslovak citizens along the way. This study follows Ivan Medek's mission with the VOA broadcasting station and the changes which occurred within the VOA in relation to political development in Czechoslovakia.

Key words: Voice of America – Radio Free Europe – radio broadcasting – The Committee for the Defence of the Unjustly Persecuted

Contacts: PhDr. Prokop Tomek, Ph.D.; Vojenský historický ústav Praha, U památníku 2, 130 05 Praha 3; tomekp.vhu@seznam.cz

Počátky

Na počátky své spolupráce s československým vysíláním rozhlasové stanice Hlas Ameriky Ivan Medek sám několikrát vzpomínal.¹ Spolupráce se postupně rozvíjela od konce roku 1978, kdy se Ivan Medek po svém nedobrovolném odchodu z Československa usadil ve Vídni. Jak vzpomínal, jeho motivem byla od počátku snaha pomoci přátelům z disentu v Československu, kteří v té době čelili masivní represí. Další důvod byl existenční. Ten získal na významu poté, co Medek již roku 1979 neuspěl se snahou získat stálé místo v Rádiu Svobodná Evropa (RFE) v Mnichově.² I přesto pak jako volný spolupracovník psával pro RFE občas různé příspěvky. Zpočátku se týkaly dějin československých legií, později to byly zejména komentáře z kultury a samozřejmě zprávy z disentu. Nejživější kontakt udržoval s redaktory mnichovské RFE Josefem Schneiderem a Jaroslavem Dreslerem.³

Při Medkově oslovení Hlasu Ameriky hrál klíčovou roli Pavel Pecháček, který tehdy působil třetím rokem jako jeden z redaktorů VOA ve Washingtonu. Ivan Medek se s Pavlem Pecháčkem znal z lidoveckých kruhů z doby pražského jara. Oba byli členem skupinky, která tehdy vypracovávala reformní program pro ideovou komisi Československé strany lidové. Pecháček také režíroval v Československém rozhlasu koncem šedesátých let Medkovy hudební pořady pro mládež. A Pecháček navštěvoval i různá setkání u Medků na Janáčkově nábřeží v Praze. Oba se setkali ještě v Německu v říjnu 1968 po Pecháčkově emigraci, kde prodebatovali v Kasselu noc. Na podzim 1978 pak navázali písemný styk.

Pecháček vzápětí domluvil s vídeňským zpravodajem VOA Ronem Pemsteinem první interview s Ivanem Medkem pro vysílání Hlasu Ameriky a pro budoucí zaslání příspěvků do vysílání.⁴ Jistý problém vytvářela Medkova tehdejší malá znalost angličtiny.

Ivan Medek tedy začal prostřednictvím R. Pemsteina nahrávat zprávy o situaci v Československu. Zprávy získával přes Palach Press z Londýna a telefonicky přímo z domova. To mimo jiné představovalo další náklady. Trvalo ale více než dva roky, než jej ve Washingtonu uznali za stálého, pravidelného a zejména honorovaného spolupracovníka. Nějaké menší odměny, spíše náhrady výdajů, mu dával ze svých provozních prostředků Ron Pemstein.

Od roku 1980 pracoval Ivan Medek naštěstí pro Americký fond pro československé uprchlíky (AFCR), což byla organizace, kterou založil již po únoru 1948 bývalý zástupce Československa v OSN Ján Papánek. Hlavním cílem této organizace bylo zprostředkovávat československým uprchlíkům usazení v cílových zemích, zejména v USA.⁵ Ivan Medek jednal pro AFCR s uprchlíky v táborech. Na jednu stranu to bylo základní existenční zajištění. Na druhou stranu tato jistě vyčerpávající práce stála také hodně času, a to i vzhledem k dopravě do uprchlického tábora mimo Vídeň. Byt Medkových byl i od vídeňského studia VOA dost vzdálen a nahrávat pořady bylo vzhledem k dobovým technickým podmínkám možné jen tam. Třeba v létě 1981 nemohl Ivan Medek pořizovat pro VOA žádné nahrávky, protože vídeňský dopisovatel odjel na dovolenou.

¹ Ivan MEDEK, *Děkuji, mám se výborně*, Praha 2005; Radek SCHOVÁNEK – Petr BLAŽEK, „Snad si dobře vzpomínám“. *Rozhovor s Ivanem Medkem o Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných*, in: Jaroslav PAŽOUT (eds.), *Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných. Politická perzekuce, opozice a nezávislé aktivity v Československu v letech 1978–1989*. Sborník grantového projektu č. 1, Praha 2007.

² Archiv Národního muzea – sbírka Československé dokumentační středisko (dále jen ANM – ČSDS), fond (dále jen f.) Ivan Medek (nezpracovaný fond), korespondence RFE.

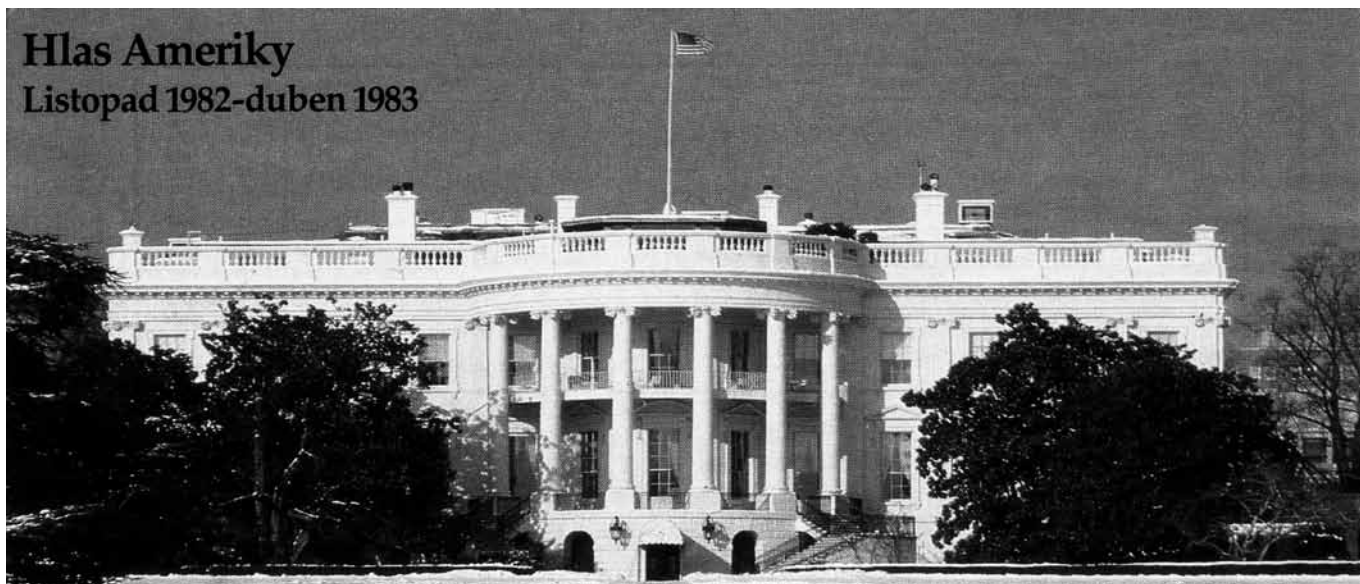
³ Tamtéž.

⁴ Prokop TOMEK, *Nejlepší propaganda je pravda. Pavel Pecháček v Československém rozhlasu, v Hlasu Ameriky a ve Svobodné Evropě*, Praha 2014, s. 105–106.

⁵ Vojtěch JEŘÁBEK, *Českoslovenští uprchlíci ve studené válce*, Brno 2005.

Hlas Ameriky

Listopad 1982-duben 1983

Bílý dům je oficiální sídlo prezidenta Spojených států a jako takové je národním symbolem, který přiláká každý rok přes jeden a půl milionu návštěvníků. Prvním prezidentem, který přišel do Bílého domu, byl John Adams, nástupce George Washingtona. Od roku 1800 byl Bílý dům sídlem všech dosavadních prezidentů Spojených států.

Hlavní prezidentově kanceláři oválného tvaru, podle kterého je známa jako "Oval Office", vévodí psací stůl s presidentskou vlajkou a vlajkou Spojených států po stranách. V této kanceláři prezident přijímá zahraniční návštěvníky, své hlavní poradce, případně činí rozhodnutí v otázkách zahraniční a domácí politiky.

Prezident Reagan je 14. prezidentem Spojených států, který kancelář oválného tvaru používá. "Oval Office" byla zřízena roku 1909. Prezident Reagan ji vyzdobil svými osobními věcmi a uměleckými předměty, jež má v oblíbě.

Vysílání v češtině a slovenštině

Hlas Ameriky vysílá česky a slovensky dvě hodiny denně:

06:00-06:15 První ranní vysílání.
07:00-07:15 Druhé ranní vysílání.
17:30-18:00 První večerní vysílání.
21:00-22:00 Druhé večerní vysílání.

Jednotlivé relace lze poslouchat v těchto vlnových pásmech: 13, 19, 25, 31, 41, 48, 49, a 75 metrů. Ve střední Evropě je možno poslouchat všechny relace kromě druhého ranního vysílání také na střední vlně 251 metr.

Každé vysílání Hlasu Ameriky začíná podrobnými zprávami a končí přehledem nejdůležitějších zpráv. Dále se vysílají referáty dopisovatelů a úvahy, případně komentáře k nejnovějšímu vývoji ve světě. V půlhodinové a hodinové relaci jsou také pravidelné týdenní pořady na nejrůznější náměty.

Pondělí	Nejen pro ženy. — Věda a technika. — Pohlednice z Ameriky. — Sport.
Úterý	Kultura v Americe. — Ze světa práce a podnikání. — O džezu a z džezu.
Středa	Člověk, technika a příroda. — Kulturní pořady. — Zaostřeno na mládež.
Čtvrtek	Zprávy z americké hudební scény — Taková je Amerika. — Lidská práva. — Hudba na přání.
Pátek	Škola a výchova. — Výtvarné umění. — Ze světa práce a podnikání. — O knihách a čtení.
Sobota	Češi a Slováci v zahraničí. — Týden ve světě. — Interview. — Horizonty společenských věd.
Neděle	Náboženský pořad. — Přehled tisku. — Nedělní zápisník Martina Čermáka. — Americká hudební scéna. — Populární hudba ze Studia 20.

Další informace o relacích Hlasu Ameriky si můžete vyžádat na kterémkoliv zastupitelském úřadu Spojených států, případně si můžete o ně napsat na adresu: Voice of America, Washington, D.C. 20547, U.S.A.

Letáček Hlasu Ameriky pro posluchače z období 1982–1983. Soukromá sbírka.

To všechno byly konkrétní obtíže všedního dne, které posluchač v Československu samozřejmě nemohl tušit. Posluchači možná byli přesvědčeni o skvělém finančním ohodnocení v renomovaném americkém rádiu. Výmluvně situaci a názor Ivana Medka na věc ilustruje výňatek z dopisu Pavlu Pecháčkovi z listopadu 1980: „Moje práce v AFRC pokračuje snad dobře, možná i úspěšně. To znamená, že mám co jíst, kde bydlet, není mi zima atd. Takže ani není důležité, zda dostanu něco za to, co dělám a co budu (doufám i dále) dělat pro VOA. V Praze si naši společní přátelé na to už zvykli, telefonují a předávají zprávy s vědomím, že ‚se to nějak zařídí, aby to v HLASU bylo co nejdřív‘. Tak se o to snažím. Ty si jistě umíš představit, co to pro ty lidi doma znamená a jak velký smysl tomu přikládají. Že si při tom asi také myslí, že u této práce nějaký Medek bohatne, to snad ani není důležité.“⁶

Po dvou letech už projevoval jistou netrpělivost. V roce 1981 pak dostával od VOA 740 schillingů, což mu částečně pokrylo náklady na telefony a na dopravu.⁷ V dalších letech se pak finanční situace zlepšila na přijatelnou úroveň. Po Pemsteinovi se stal dalším zpravodajem VOA ve Vídni roku 1980 David Lent. Spolupráci s ním si po počátečním vyjasnění situace Ivan Medek velmi chválil.

Spolupráce s VOA měla svůj vývoj. A nešlo jen o zajištění. Problémem byl jen malý vliv spolupracovníka na konečnou podobu programů, a dokonce i jen na výběr toho, co se nakonec bude vysílat. Je potřeba zdůraznit, že pomalé zlepšování Medkova postavení ve VOA nebylo zaviněno neochotou nebo nevlí v československé redakci. Základním problémem byl původní charakter a cíle této stanice.

Prezident Gerald Ford podepsal roku 1976 Chartu VOA, podle níž měla stanice sloužit jako zdroj důsledně spolehlivých a přesných informací. Hlavním úkolem VOA bylo reprezentovat myšlenkové proudy a instituce ve Spojených státech, představovat politiku USA v jasně formulované a účinné podobě, spolu se zodpovědnou diskusí a jednotlivými názory na tuto politiku. Události v cílové zemi vysílání nepředstavovaly zpočátku hlavní téma vysílání.⁸

Hlavním posláním VOA jako státního rozhlasu tedy bylo seznamovat posluchače ve světě s americkou politikou a životem v USA. V denní praxi se neuplatňovala přesně stanovená politická kritéria pohledu na konkrétní události. Přístup k událostem bezpochyby odrážel momentální politickou atmosféru v USA, proto zejména v padesátých letech můžeme VOA přiznat i mnohem víc než jen roli zpravodajské stanice. Měl i svoje místo ve studené válce.

Podle údajů z roku 1983 sledovalo ve světě programy VOA více než 100 milionů posluchačů týdně. Roční rozpočet činil asi 150 milionů dolarů a VOA zaměstnával 3000 lidí. Vydával také dvouměsíčník *Voice*. VOA byl největším a nejznámějším projektem Informačního úřadu Spojených států

(the United States Information Agency). Ovšem současně v téže době VOA ještě trpěl podfinancováním. Až v průběhu úřadu prezidenta Reagana se postupně více investovalo do modernizace zastaralého technického zařízení. Více než 35 % vysílačů bylo do té doby v provozu třicet nebo více let. Některá zařízení pocházela dokonce z doby před druhou světovou válkou.⁹ Právě první polovina osmdesátých let znamenala skutečný rozvoj VOA jako stanice aktivně hovořící k zemím za železnou oponou. A jistě tato Reaganova éra napomohla i většímu využívání Ivana Medka ve vysílání VOA.

Československá redakce VOA zůstala až do rozdělení státu roku 1993 jednotná a dvojjazyčná. V osmdesátých letech zde mělo tabulkově pracovat 32 lidí. Ve skutečnosti například v roce 1985 byl tento stav nižší až o osm míst.¹⁰ I ve VOA tak pociťovali v rozpočtu důsledky mezinárodně-politického vývoje.

Poměrně nevelkému počtu zaměstnanců odpovídal i úsporný styl práce. Redaktoři psali a nahrávali vlastní materiály a adaptovali také dodané zvukové podklady pro vysílání. Editoři četli zprávy, ale i své příspěvky a v redakci nepracovali specializovaní hlasatelé. Funkce byly sdružené: režisér-redaktor nebo hlasatel-redaktor. Asi šest odpovědných redaktorů („senior editor“) mělo právo kontrolovat a schvalovat texty k vysílání (tzv. „oukejáři“), podobně jako v RFE. Nešlo přirozeně o cenzuru politických názorů, ale o jazykovou kvalitu textu, alespoň podle dobového úzu.¹¹

Potíže ekonomického charakteru se tedy dotýkaly i VOA a jsou i jedním z vysvětlení limitů využívání tak cenných spolupracovníků, jako byl například Ivan Medek. Získat více prostoru pro Medkovy příspěvky ve vysílání bylo obtížné i proto, že na celkové dvě denní hodiny vysílání připadala jedna hodina zpravodajství a zbylý čas byl věnován mnoha různým tématům. A z nich tvořila domácí agenda jen velmi malou část.

Podíl volných spolupracovníků na tvorbě programu VOA byl například ve srovnání s RFE vcelku nepatrný. Limitovaly jej zejména zmíněné finanční zdroje. Přesto i mezi těmito spolupracovníky najdeme zajímavá jména. Důležitým příspěvatelem VOA byl spisovatel a exilový vydavatel Josef Škvorecký, který zpřístupňoval od sedmdesátých let posluchačům zajímavé a v Československu neznámé knihy z amerického kontinentu. Svě literární recenze pro VOA později vydal i knižně pod titulem *Hlas z Ameriky*. Dalším pravidelným příspěvatelem byl Ivo Ducháček aneb Martin Čermák se svým nedělním *Zápisníkem*, vysílaným bezmála čtyřicet let.¹² Ivan Medek si získal svou prací a kultivovaným vystupováním sympatie a respekt i pracovníků samotné redakce VOA.¹³

Pro VOA představoval zpočátku problém styl informací. Například bylo potíží i vysílání adres členů Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných (VONS). Jednak se in-

⁶ ANM – ČSDS, f. Ivan Medek, korespondence VOA, dopis Pavlu Pecháčkovi z 11. 11. 1980.

⁷ ANM – ČSDS, f. Ivan Medek, korespondence VOA, dopis Pavlu Pecháčkovi z 1. 7. 1981.

⁸ Prokop TOMEK, *This is the Voice of America. Československá redakce státní rozhlasové stanice Spojených států amerických Hlas Ameriky*, Paměť a dějiny, 2014, č. 1, s. 3–17.

⁹ Národní archiv, fond Pavel Pecháček, (nezpracovaný fond), 1983 Report of the United States Advisory Commission on Public Diplomacy.

¹⁰ Rozhovor autora s Pavlem Pecháčkem 3. 12. 2009.

¹¹ Tamtéž.

¹² Prokop TOMEK, *This is the Voice of America. Československá redakce státní rozhlasové stanice Spojených států amerických Hlas Ameriky*, Paměť a dějiny 1/2014, s. 3–17.

¹³ ANM – ČSDS, f. Ivan Medek, korespondence VOA. Dokládá to například korespondence s pracovníky redakce VOA v době zdravotních potíží Ivana Medka v roce 1983.

Ředitel československé redakce VOA Pavel Pecháček v kanceláři ve Washingtonu. Soukromá sbírka.

Vídeň 9.zář 1979

Milý Pavle ,

jak víš, připravuje se v Praze proces proti zatčeným členům VCNSu / Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných/ a další jiné akce proti Chartě. Kdykoliv se něco nového dozvím, natočím tady ve Vídni u Pemsteina relaci. To je velmi dobré / pokud se to ovšem vysílá/, protože , jak jsem se včera znovu dozvěděl "sedí celá Praha s ušima na HLASU AMERIKY". Nemáte to snadné, ale lidi doma si myslí, že jste všemocní. Nebudeme si nic vykládat, ale musíme se pokusit dělat co nejvíc. Takže se jen přimlouvám za pomoc a zařazení pořadů, které mohu natáčet na základě bezprostředních zpráv.

Prosím Tě, moc všechny doma pozdravuj. Napíšu za čas trochu víc.

Tvůj

Ivan Medek, Hohe Warte 68/33 A - 1190 Wien 19

Československá redakce VOA v roce 1989. Soukromá sbírka.

formace v různých relacích opakovaly a jednak šlo již jakoby o něco víc než o pouhé rozhlasové zpravodajství. Ve VOA odmítali i prezentování osobního stanoviska, chtěli jen v podstatě nestranné a spíše sterilní informování. Ivan Medek se bránil například proti tomu, aby byly zprávy VONS ve vysílání kráceny. Jejich znění bylo v Československu za nelehkých podmínek dlouho a pečlivě koncipováno. Poměrně dlouho tedy krystalizovala formální podoba příspěvků. Ivan Medek proto mnohdy nemohl reprodukovat ve svých příspěvcích fakty nabitě zprávy VONS. K tomu neměl ani časové možnosti. Podklady z Československa používal většinou k vytvoření zpráv, které celkově charakterizovaly situaci v Československu. Přinášel nejen informace o perzekucích, ale i dobré zprávy, například o propuštění z vězení. Někdy se zpravodajství protulo i s původními zájmy VOA, například když v období dubna a května informoval o represivních krocích režimu proti občanům, kteří si chtěli připomenout osvobození západních Čech americkou armádou v roce 1945. Také se snažil o různá ohlédnutí a o zobecnění postojů v Československu, jako například v příspěvku z 28. října 1981. Tehdy oceňoval zdánlivě neviditelnou práci společenství odvážných občanů v Československu.¹⁴ Medkovy

příspěvky se týkaly i událostí s mezinárodním dosahem, jako byly třeba protesty občanů proti rozmístění jaderných střel středního doletu v ČSSR koncem roku 1983.¹⁵

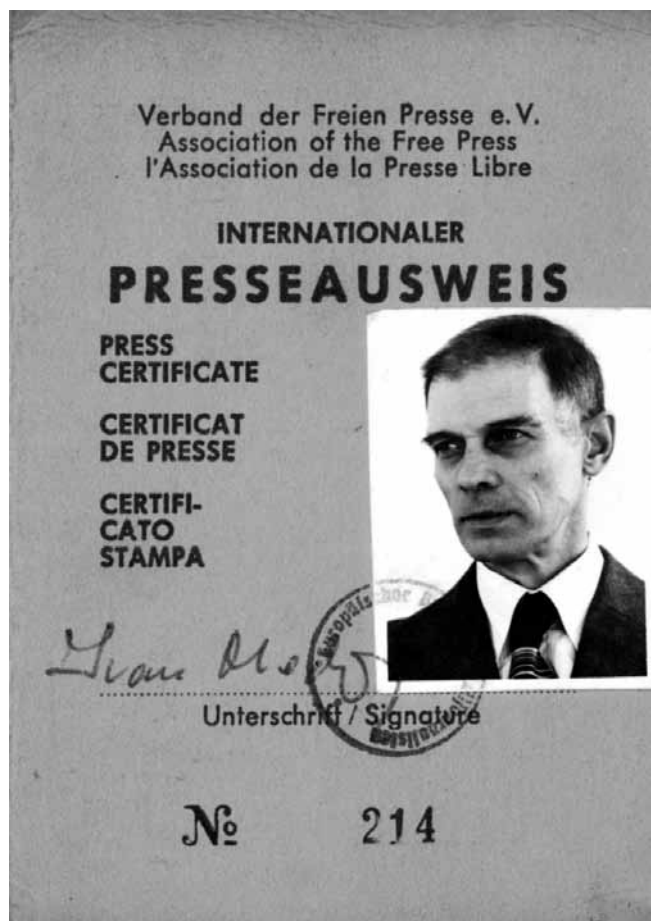
Ivan Medek byl trochu mezi mlýnskými kameny. Působil na posluchače v éteru nepochybně jako dobře informovaná autorita. Přitom reálný vliv na zařazení pořadů a jejich podobu neměl. Ke zlepšení jistě ale napomohla i skutečnost, že se jeho přítel Pavel Pecháček stal v roce 1985 ředitelem československého vysílání VOA ve Washingtonu.

Pozornost věnovaná přes původní „americké“ zadání VOA československým záležitostem postupně vzrůstala, protože program také odrážel aktuální zahraniční politiku USA. Jistě i tento důvod, kromě slušné slyšitelnosti nerušeného vysílání, vedl k relativně vysoké poslouchanosti programů vysílání VOA v Československu. Nejméně po celá osmdesátá léta podle všech dostupných výzkumů, prováděných jak v zahraničí, tak dokonce i oficiálních v Československu, měl VOA nejvyšší poslouchanost ze všech stanic zahraničního rozhlasového vysílání.¹⁶ Pro informovanost občanů i průlom cenzurní blokády v oblasti zpravodajství, kultury i při prosazování občanských práv tak udělal VOA velice mnoho. A evidentně na tom měl velký podíl Ivan Medek.

¹⁴ ANM – ČSDS, f. Ivan Medek, VOA 1980–1989 (–leden 1990).

¹⁵ Tamtéž.

¹⁶ Prokop TOMEK, *Československá redakce Radio Free Europe. Historie a vliv na československé dějiny*, Praha 2015, s. 256–274.

Rakouský novinářský průkaz Ivana Medka, 1980. Soukromá sbírka.

V roce 1984 se stal novým zpravodajem VOA ve Vídni Jolyon Naegele. Ten věnoval mnohem více pozornosti Československu. V prosinci 1986 například připravil informaci o procesu s členy vedení Jazzové sekce. V prosinci 1988, krátce po první povolené demonstraci občanských iniciativ, pak také natočil rozhovor s Jirím Dienstbierem, který se vysílal 14. ledna 1989. To už byl samozřejmě velký rozdíl proti situaci před deseti lety.¹⁷

Význam

Ivan Medek působil jako jakýsi prostředník mezi posluchači a VOA, protože přece jen posluchačská odezva ve Vídni byla silnější a bezprostřednější než ve Washingtonu. Je třeba jistě velmi ocenit, že se Ivan Medek věnoval spolupráci s VOA, přestože zpočátku vůbec neměl perspektivu finančního ocenění a měl hodně starostí s vlastní existenční situací. O silné motivaci svědčí i fakt, že nevěděl, zda jeho, za složitých podmínek vznikající příspěvek vůbec někdo odvysílá. Medkův exilový příběh je tedy mimo jiné názornou ukázkou toho, jakým základním problémům čelili obecně všichni exulanti. Ale je také dokladem chování člověka, který nerezignoval a vnější potíže přemohl. Jeho angažmá ve vysílání mu zajistilo obecnou popularitu. Ivan Medek v exilu nerezignoval, pomohl mnoha pronásledovaným v Československu, proměnil vysílání VOA a přes všechny překážky si vyvzdoroval významné místo mezi hlasy zahraničních stanic, jako byli v době druhé světové války třeba Prokop Drtina („Pavel Svatý“) a Jan Masaryk na BBC či za studené války na RFE Ferdinand Peroutka.

¹⁷ Prokop TOMEK, *This is the Voice of America. Československá redakce státní rozhlasové stanice Spojených států amerických Hlas Ameriky*, Paměť a dějiny 2014, č. 1, s. 12.